

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNI TARBIYALASHDA DIDAKTIK O'YINLARNING AHAMIYATI

Guliston Davlat Pedagogika Instituti

Ta'lim –tarbiya nazariyasi va metodikasi (MT)

*1-bosqich magistranti **Tuychiyeva Sarvinoz Olimjon qizi***

Email: Sarvinozodiljonova123@gmail.com

ANNOTATSIYA. Ushbu maqola maktabgacha yoshdagi bolalarni tarbiyalashda didaktik o'yinlarning ahamiyatini yoritadi. Didaktik o'yin tushunchasi, uning pedagogik vazifalari va bolalarning bilim, tafakkur, ijodiy va ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlashdagi roli tahlil qilinadi. Maqolada didaktik o'yinlar orqali bolalarning e'tibor, xotira va mantiqiy fikrlashini mustahkamlashning samarali usullari ko'rsatildi.

Kalit so'zlar: maktabgacha tarbiya, didaktik o'yin, bolalar rivoji, tafakkur, ijtimoiy ko'nikmalar.

АННОТАЦИЯ. В статье рассматривается значение дидактических игр в воспитании детей дошкольного возраста. Анализируются понятие дидактической игры, её педагогические функции, а также роль в развитии знаний, мышления, творческих и социальных навыков детей. В статье показаны эффективные методы укрепления внимания, памяти и логического мышления через дидактические игры.

Ключевые слова: дошкольное воспитание, дидактическая игра, развитие детей, мышление, социальные навыки.

ABSTRACT. This article highlights the importance of didactic games in the education of preschool children. It analyzes the concept of didactic games, their pedagogical functions, and their role in developing children's knowledge, thinking, creativity, and social skills. The article presents effective methods for enhancing attention, memory, and logical thinking through didactic games.

Keywords: preschool education, didactic game, child development, thinking, social skills.

KIRISH. Maktabgacha yosh bolalarining rivojlanish davri inson hayotidagi eng muhim bosqichlardan biridir. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, 3–7 yosh oralig'idagi bolalar shaxsiyati, tafakkuri, nutqi va ijtimoiy ko'nikmalarini shakllantirishning asosiy davridir (Abdullayeva, 2019)¹. Shu davrda bolalar dunyoni o'rganish jarayonida faol ishtirok etadi, turli vaziyatlarda o'zini sinaydi va ijodiy qobiliyatlarini namoyon qiladi. Shu bois, maktabgacha ta'lim jarayonida pedagoglar bolalarning bilim olish jarayonini qiziqarli va samarali qilishga alohida e'tibor qaratadilar.

Didaktik o'yinlar maktabgacha yoshdagi bolalarni tarbiyalashda muhim vosita hisoblanadi. Didaktik o'yin — bu o'quv maqsadlariga xizmat qiluvchi, bolalarda bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirishga qaratilgan o'yin faoliyatidir (Askarova, 2018)². Boshqacha aytganda, didaktik o'yinlar nafaqat qiziqarli vaqt o'tkazish vositasi, balki pedagogik maqsadlarni amalga oshirishning samarali shaklidir. Masalan, matematik tushunchalarni shakllantirish, ranglar va shakllarni ajratish yoki so'z boyligini oshirish kabi vazifalar o'yin orqali bolalar tomonidan oson va qiziqarli tarzda egallanishi mumkin (Bobojonov, 2020)³.

Maktabgacha yoshdagi bolalarda diqqat, xotira, mantiqiy fikrlash va nutq rivojlanishi didaktik o'yinlar yordamida samarali tarzda amalga oshiriladi. Shu bilan birga, o'yinlar bolalarda ijtimoiy ko'nikmalar, hamkorlik va muomala qoidalarini o'rganish imkonini beradi. Guruhli o'yinlar orqali bolalar bir-biriga yordam berish, fikr almashish va hissiy tajribalarni boshqalar bilan baham ko'rishni o'rganadilar, bu esa ularning ijtimoiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi (Karimova, 2017)⁴.

Didaktik o'yinlar bolalarning ijodiy fikrlashini rivojlantirishda ham muhim ahamiyatga ega. O'yin jarayonida bolalar yangi voqealar yaratadi, turli rollarni bajaradi va muammolarni mustaqil hal qilishni o'rganadi. Shu orqali ularning ijodiy qobiliyatlari mustahkamlanadi, tafakkuri kengayadi va yangi bilimlarni mustahkamlash jarayoni qiziqarli bo'ladi (Rakhmonov, 2021)⁵.

Shu nuqtai nazardan, maktabgacha yoshdagi bolalarni tarbiyalash jarayonida didaktik o'yinlarning roli nafaqat bilim va ko'nikmalarni shakllantirish, balki bolalarning ijtimoiy, hissiy va kognitiv rivojlanishini qo'llab-quvvatlashdir. Shu bilan birga, didaktik o'yinlarni metodik jihatdan to'g'ri tanlash va tashkil etish pedagogik jarayonning samaradorligini oshiradi.

Maqolaning maqsadi — maktabgacha yoshdagi bolalarni tarbiyalashda didaktik o'yinlarning ahamiyatini keng va chuqur tahlil qilish, ularning pedagogik imkoniyatlarini aniqlash va amaliy tavsiyalarni shakllantirishdir.

METOD VA USULLAR. Maktabgacha yoshdagi bolalarni tarbiyalashda didaktik o'yinlarni qo'llashda pedagoglar turli metod va usullardan foydalanadilar. Didaktik o'yin metodikasi bolaning yoshiga, rivojlanish xususiyatlariga va o'quv maqsadlariga mos ravishda tanlanadi. Shu bo'yicha metod va usullarni to'g'ri belgilash o'yin jarayonining samaradorligini oshiradi.

KO'RGAZMALI METOD. Bu metod orqali bolaga o'rganilayotgan material vizual tarzda taqdim etiladi. Masalan, shakllar, ranglar, hayvonlar yoki kundalik hayot predmetlari kartochkalar, rasmlar yoki model orqali ko'rsatiladi. Ko'rgazmali metod bolalarning xotira, diqqat va idrok qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi (Abdullayeva, 2019)¹.

TINGLAB TUSHUNISH METODI. Bu metod nutq va eshitish orqali bilim olishni o'z ichiga oladi. Bolalar hikoya, she'r, qo'shiqlar yoki o'yin topshiriqlarini tinglab, savollarga javob beradilar. Bu metod nutq va tinglab tushunish ko'nikmalarini rivojlantiradi (Askarova, 2018)².

AMALIY METOD. Bu metod bolalarni faol ishtirok etishga undaydi. Bolalar o'yin jarayonida ob'ektlarni joylashtiradi, modellar yaratadi, oddiy eksperimentlar o'tkazadi. Amaliy metod tafakkur va motorika rivojlanishida samarali hisoblanadi (Bobojonov, 2020)³.

IJTIMOIIY-METODIK YONDASHUV. Guruhli o'yinlar orqali bolalar hamkorlik qilish, bir-birini tinglash va muomala qoidalarini o'rganadi. Ushbu metod bolalarning ijtimoiy va hissiy rivojlanishini mustahkamlashga yordam beradi (Karimova, 2017)⁴.

USULLAR.

Didaktik o'yinlarni tashkil etishda quyidagi asosiy usullar qo'llaniladi:

1. O'qituvchi boshqaruvi ostidagi o'yinlar
Pedagog o'yin jarayonini boshqaradi, topshiriqlar beradi, natijalarni baholaydi va bolalarni rag'batlantiradi. Ushbu usul boshlang'ich o'quv jarayonida, yangi tushunchalarni o'rgatishda samaralidir.
2. Mustaqil o'yinlar
Bolalar o'yin jarayonida o'zlari qaror qabul qiladi, topshiriqlarni bajaradi va muammolarni hal qiladi. Bu usul ijodiy tafakkur va mustaqillikni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi.
3. Guruhli o'yinlar
Bir guruh bolalar birgalikda o'yin topshiriqlarini bajaradi. Bu usul ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirish va guruh ichida hamkorlikni rivojlantirishda qo'llaniladi.
4. Rolli o'yinlar
Bolalar turli rollarni ijro etadi: do'kondor, shifokor, o'qituvchi va boshqalar. Bu usul bolalarning tasavvurini kengaytiradi, ijtimoiy va hissiy qobiliyatlarni rivojlantiradi.
5. Masalali o'yinlar
Bolalar o'yinda oddiy masalalarni yechadi yoki vazifalarni bajaradi. Masalali o'yin tafakkur, mantiqiy fikrlash va e'tibor ko'nikmalarini shakllantiradi (Rakhmonov, 2021)⁵.

3. Didaktik o'yinlarni samarali qo'llash prinsiplari

- **Yoshga moslik:** O'yinlar bolalarning rivojlanish darajasiga mos bo'lishi lozim.
- **Qiziqarli va motivatsiyalash:** O'yin bolani jalb qilishi, qiziqishini uyg'otishi kerak.

- **Bosqichma-bosqichlik:** Topshiriqlar osondan qiyingacha ketma-ketlikda berilishi zarur.
- **Faol ishtirok:** Har bir bola o'yin jarayonida faol bo'lishi kerak.
- **Baholash va rag'batlantirish:** Bolalar o'z natijalarini ko'rishi va rag'batlanishi lozim.

NATIJA VA MUHOKAMALAR. Maqola davomida maktabgacha yoshdagi bolalarni tarbiyalashda didaktik o'yinlarning roli, metod va usullari tahlil qilindi. Tadqiqot va pedagogik amaliyot natijalari shuni ko'rsatadiki, didaktik o'yinlar bolalarning kognitiv, ijtimoiy, hissiy va ijodiy rivojlanishida samarali vosita hisoblanadi.

Didaktik o'yinlar orqali bolalar bilimlarni oson egallaydi. Masalan, shakllar va ranglarni ajratish, oddiy matematik amallarni o'rganish, so'z boyligini oshirish kabi vazifalar o'yin jarayonida bolalar tomonidan faol bajariladi. Natijalar shuni ko'rsatdiki, o'yin jarayonida bola diqqatini jamlashga, xotirasini mustahkamlashga va mantiqiy fikrlashni rivojlantirishga muvaffaq bo'ladi (Askarova, 2018)[¹].

Guruhli va rolli o'yinlar bolalarning ijtimoiy ko'nikmalarini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Bola o'yin davomida bir-biri bilan muloqot qiladi, fikr almashadi va muomala qoidalarini o'rganadi. Shu bilan birga, hissiy qobiliyatlar — xursandchilik, yordam berish, o'zini va boshqalarni tushunish — o'yin jarayonida faol rivojlanadi (Karimova, 2017)[²].

Rolli va masalali o'yinlar bolalarning tasavvur va ijodkorlik qobiliyatlarini kengaytiradi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, o'yin jarayonida bolalar o'zaro yangi voqealar yaratadi, turli rollarni bajaradi va muammolarni mustaqil hal qiladi, bu esa ijodiy tafakkurini mustahkamlaydi (Rakhmonov, 2021)[³].

Pedagogik muhokamalar

Pedagogik amaliyot shuni ko'rsatdiki, didaktik o'yinlarning samaradorligi faqat ularni o'yin sifatida qiziqarli qilishda emas, balki metodik jihatdan puxta tashkil etilishida ham namoyon bo'ladi. O'yinlar yoshga mos, qiziqarli va bosqichma-bosqich bo'lsa, bola ularni faol bajaradi va bilimni mustahkam egallaydi. Shu bilan birga, pedagoglar o'yin jarayonini nazorat qilishi, rag'batlantirishi va kerak bo'lganda yordam berishi muhimdir.

XULOSA VA TAVSIYALAR. Maktabgacha yoshdagi bolalarni tarbiyalash jarayonida didaktik o'yinlar pedagogik jarayonning eng samarali vositalaridan biri sifatida namoyon bo'ladi. Tadqiqot va amaliy kuzatishlar shuni ko'rsatdiki, didaktik o'yinlar nafaqat bolalarning bilim va ko'nikmalarini shakllantiradi, balki ularning tafakkur, nutq, ijodiy va ijtimoiy qobiliyatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi (Abdullayeva, 2019)¹.

Metod va usullarni to'g'ri tanlash orqali pedagog bolalarning rivojlanish jarayonini nazorat qilishi, ularni rag'batlantirishi va bilimlarni mustahkamlashga

yordam berishi mumkin. Shu bilan birga, guruhli va rolli o'yinlar bolalarning ijtimoiy va hissiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlaydi, mustaqil va ijodiy tafakkurini rivojlantiradi (Karimova, 2017)²; (Rakhmonov, 2021)³.

Didaktik o'yinlarni samarali qo'llash natijasida bolalar quyidagi rivojlanish xususiyatlarini namoyon qiladilar:

- bilim va ko'nikmalarni egallashda faol ishtirok etish;
- diqqat, xotira va mantiqiy tafakkurini mustahkamlash;
- ijtimoiy muomala va hamkorlik ko'nikmalarini rivojlantirish;
- ijodiy fikrlash va tasavvurni kengaytirish.

TAVSIYALAR

1. **Metodik jihatdan puxta tashkil etish:** Pedagog didaktik o'yinlarni yoshga mos, qiziqarli va bosqichma-bosqich tarzda tashkil qilishi lozim.
2. **Guruhli va rolli o'yinlardan foydalanish:** Bolalarning ijtimoiy va hissiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlash uchun guruhli va rolli o'yinlarni faol qo'llash tavsiya etiladi.
3. **Faol boshqaruv va rag'batlantirish:** Pedagog o'yin jarayonini nazorat qilishi, zarur hollarda yordam berishi va bolalarni rag'batlantirishi muhim.
4. **Ijodiy va masalali o'yinlar:** Bolalarning tasavvuri va ijodiy qobiliyatini rivojlantirish uchun masalali va ijodiy o'yinlarni muntazam qo'llash lozim.
5. **Doimiy kuzatuv va baholash:** Didaktik o'yinlarni qo'llash natijalarini kuzatib borish va bolalarning rivojlanishini baholash pedagogik jarayonni yanada samarali qiladi.

Ushbu tavsiyalar maktabgacha ta'lim muassasalarida pedagogik amaliyotni samarali tashkil etish, bolalarning rivojlanish darajasini oshirish va didaktik o'yinlarni tizimli qo'llashda asosiy yo'riqnoma bo'lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.

1. Abdullayeva, N. (2019). *Maktabgacha ta'limda pedagogik texnologiyalar*. Toshkent: O'zbekiston.
2. Askarova, M. (2018). *Didaktik o'yinlar va bolalar rivoji*. Toshkent: Fan va Ta'lim.
3. Bobojonov, R. (2020). *Bolalarni tarbiyalashda o'yin metodikasi*. Toshkent: Ma'rifat.
4. Karimova, L. (2017). *Maktabgacha ta'limda ijodiy o'yinlar*. Toshkent: Sharq.
5. Rakhmonov, D. (2021). *Bolalar psixologiyasi va tarbiyasi*. Toshkent: O'qituvchi.